

Espriu i Rosselló-Pòrcel, als vint anys

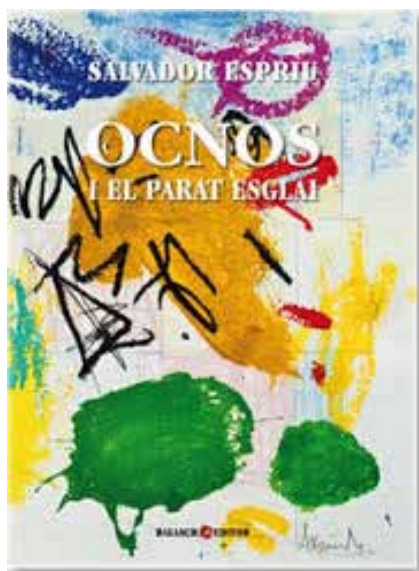
Carles Montpart Tura

L'Any *Espriu*, que commemora el centenari del naixement de l'escriptor de Sinera, segueix el seu curs amb diverses iniciatives relacionades amb la difusió de la vida i de l'obra de Salvador Espriu. Més enllà de les publicacions més recents, que comentarem més avall, caldrà estar atents a l'exposició *Espriu, he mirat aquesta terra*, que el CCCB dedicarà a l'autor (del 30 d'octubre al 24 de febrer de 2014) i al muntatge teatral itinerant *Espriu!*, en què la companyia La Pela presenta una interpretació de textos d'aquest autor. No és probable, en canvi, que es pugui tornar a veure l'espectacle *L'honor és nostre, Sr. Espriu*, que els antics alumnes de l'Escola d'Art Dramàtic Adrià Gual van fer a la Biblioteca de Catalunya el darrer cap de setmana d'octubre.

Un recull de textos i una novel·la

Pel que fa a la publicació de llibres, deixant de banda la magna biografia de l'autor escrita per Agustí Pons, *Espriu transparent* (Proa, 2013) —ressenyada al número 10, de març d'aquest any, de *La tortugaavui*— són destacables l'aparició de *Ocnos i el parat esglai* (Balasch Editor i "la Caixa", 2013), un esperat volum que aplega un conjunt de textos diversos, discursos i narracions que fins ara eren inèdits o es trobaven publicats

de manera molt dispersa, i de la novel·la de Sebastià Alzamora *Dos amics de vint anys* (Proa, 2013) obra en què l'autor mallorquí recrea els anys de coneixença i d'amistat entre Salvador Espriu i Bartomeu Rosselló-Pòrcel.

Sebastià Alzamora (Llucmajor, 1972) és un escriptor que, tot i no ser gaire conegut pel gran públic —i malgrat la seva relativa joventut—, ja té publicada una obra literària d'un gruix i d'una qualitat considerable. Pel que fa a la narrativa, ha obtingut premis de novel·la amb obres com *L'extinció* (Edicions 62, premi Documenta 1999), *Sara i Jeremies* (Proa, premi Ciutat de Palma 2002), *La pell i la princesa* (Destino, premi Josep Pla 2005) i *Crim de sang* (Proa, premi Sant Jordi 2011). Quant a la seva obra poètica, Alzamora ha publicat diversos reculls que li ha valgut un notori reconeixement tant per part dels lectors com de la crítica. Destaquen, entre d'altres, *Mula morta* (Proa, 2001), *El*

Sebastià Alzamora

benestar (Proa, 2003) i *La part visible* (Proa, 2009, premi Carles Riba 2008). Actualment publica una columna cada dia al diari *Ara*.

En la seva darrera novel·la, doncs, *Dos amics de vint anys*, Alzamora s'atreveix a posar-se en la pell d'Espriu i a narrar-nos, en primera persona, la crònica de la seva fructífera amistat amb Bartomeu Rosselló-Pòrcel. Es tracta d'un exercici literari arriscat que acaba convertint-se en un magnífic, emotiu i versemblant relat d'uns anys d'esperança en què els dos joves autors creien que tot era possible. Alzamora aconsegueix una recreació de la veu d'Espriu molt encertada gràcies a la utilització d'un llenguatge eficaçment expressiu i evocador. El text —que al final veurem que és una narració, una novel·la, de fet, escrita pel mateix Espriu i donada a llegir a Amàlia Tineo— constitueix la rememoració que l'autor fa de les vivències que van des de l'inici de la seva relació d'amistat amb Rosselló fins a les hores prèvies a la seva

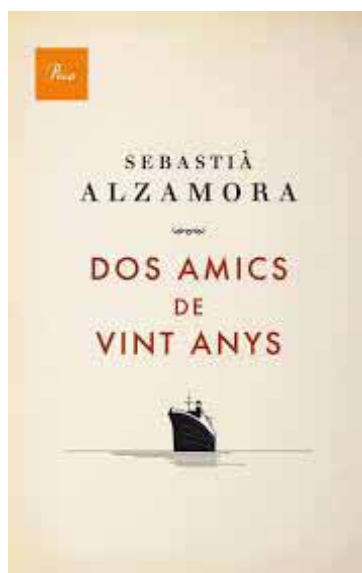
mort. Com és sabut, Bartomeu Rosselló-Pòrcel va morir al sanatori del Brull, al Montseny, víctima d'una tuberculosi, el 5 de gener de 1938. Tenia només vint-i-quatre anys, havia publicat dos llibres de poesia, *Nou poemes* (1933) i *Quadern de sonets* (1934), i deixava inèdit, però acabat, *Imitació del foc* (1938), que es publicaria pocs mesos després de la seva mort.

Dos joves imparables a la universitat dels anys 30

Sebastià Alzamora, juntament amb Hèctor Bofill i Manuel Forcano, va publicar fa uns anys un polèmic i provocatiu text que, sota el títol de *Dogmàtica imparable* (L'Esfera Llibres, 2005) pretenia posar en entredit alguns dels valors considerats intocables en l'ambient literari català del moment. Fent un paral·lisme amb aquesta actitud, i traslladant-nos als anys 30 del segle passat, bé podríem

dir que la visió que ens transmet la lectura de la novel·la que comentem és també la de dos intel·lectuals imparables de primer ordre —els millors, sens dubte, de la seva generació—, que estan disposats a ocupar un lloc capdavanter en el panorama literari català. Cadascú en el seu camp —Espriu, en aquest moment, en la narrativa, i Rosselló en la poesia— els joves escriptors mostren una actitud intel·lectual i una pràctica literària absolutament renovadores i ambicioses en el marc d'una Catalunya i d'un ambient universitari que els dona el marge de llibertat suficient perquè puguin desenvolupar totes les seves capacitats.

Al principi de la lectura de *Dos amics de vint anys* assistirem —tot i que l'autor ens el presentarà de manera fragmentada al llarg de la novel·la— al mític Creuer Universitari pel Mediterrani que, a bord del vaixell *Ciudad de Cádiz*, van dur a terme l'estiu de 1933 Espriu, Rosselló i les seves inseparables companyes d'estudi Amàlia Tineo i Mercè Muntanyola. Una experiència que va representar, per a molts aspectes posteriors de l'obra d'Espriu, un autèntic viatge iniciàtic. En el records d'aquesta travessia — finançada principalment pel Ministeri d'Instrucció Pública, i on anaven també els aleshores joves estudiants Guillem Díaz-Plaja, Jaume Vicens Vives, Antonio Tovar i Julián Marías, entre d'altres— hi trobem un Espriu desimbolt, descarat fins i tot, i que està molt lluny de la imatge de sobrietat extrema que ens hem fet

Salvador Espriu de jove

posteriorment d'aquest autor. Alzamora demostra, tant en la construcció dels diàlegs com en les descripcions d'ambients, el gran domini de la llengua que ja havia acreditat en les seves anteriors novel·les.

Llums i ombres

A partir d'aquest moment, i també a través de tres escenes que suposen una pausa dins de la narració principal, l'acció se situarà, en uns capítols titulats significativament "Les ombres", en el moment de l'agonia de Rosselló, l'any 1938, en plena Guerra Civil i amb totes les esperances polítiques i intel·lectuals gairebé desfetes. El que viurem ara seran els desvariejos del poeta al seu llit de mort del sanatori del Brull. En aquests passatges Alzamora opta per un registre literari i lingüístic totalment diferent. Aquí la veu de Rosselló ens arriba difusa,

feble, entretallada, a través de frases curtes, gairebé totes en forma interrogativa, dites en el seu genuí mallorquí i poèticament evocadores de tot un seguit de records d'infantesa d'un home que és conscient que agonitza.

Aquests capítols, d'un dramatisme intens, contrastaran amb el gruix narratiu de la novel·la, i amb uns fets que ens transporten a finals de l'any 1930, quan es produeix l'inici de la coneixença i l'amistat entre els dos autors, a la Universitat de Barcelona. Espriu acaba de publicar, en castellà, el llibre de proses *Israel*, i Tomeu Rosselló, acabat d'arribar de Mallorca amb una beca d'estudis, ha editat una antologia de poetes mallorquins. Tots dos tenen 17 anys i comparteixen unes inquietuds literàries que els fan enfrontar-se al que ells mateixos anomenen la "literatura confitada" del moment. Espriu, de casa bona, viu al pis familiar del carrer Diputació amb el seu germà Josep, estudiant de Medicina, i Rosselló, d'origens més humils, fa vida a la Residència d'Estudiants, on treballa de bibliotecari sota la protecció del també mallorquí Miquel Ferrà, director de la Residència. Com ja hem dit anteriorment, una de les grans virtuts de la novel·la que comentem és la recreació que fa Alzamora del llenguatge dels personatges a través, sobretot, d'uns diàlegs vivíssims, plens d'enginy i de

facècies, que revelen la gran intel·ligència i l'afinat sentit de l'humor dels protagonistes. En aquests passatges Espriu sempre es mostra més dubtós, especialment quan es parla de dones, mentre que Rosselló és la viva expressió de l'optimisme, l'exaltació amorosa i l'ansia de glòria literària. Enmig d'aquestes converses, però, Alzamora hi situa algun comentari que ens avança el distanciament que l'esclat de la guerra provocarà entre els dos amics. És quan Rosselló, per exemple, enriolat, deixa anar: "Si vingués una guerra encara ens barallaríem, no t'ho sembla?" (p. 56).

Literatura i política

Un altre dels aspectes destacables de l'acció que ens presenta *Dos amics de vint anys* és la descripció de les trobades poètiques que Rosselló organitza, com a responsable de les edicions d'aquesta institució, a la Residència d'Estudiants. Hi veiem desfilar Carles Riba, aleshores ja professor universitari de gran prestigi, el qual, si a la primeria era titllat de "mandonguilla sàvia" pel mateix Rosselló, més endavant serà considerat pel poeta mallorquí com un dels seus màxims referents. Espriu, en canvi, el seguirà considerant un noucentista "mestretites". Coneixem també l'opinió que els mereixen els aleshores debutants i joves poetes Joan Vinyoli, Joan Teixidor i Marià Manent. Són trobades, tam-

www.electracaldense.com

Pl. Catalunya, 6
08140 Caldes de Montbui
Tels: 938 650 133
938 650 585
900 181 776

Rosselló-Pòrcel al Ciudad de Cádiz

bé, on es parla amb admiració de García Lorca i de Buñuel i es discuteix sobre el valor que cal donar als surrealistes francesos.

Ja a la segona part de la novel·la, molt més breu, els records d'Espriu se situen a l'any 1931, quan publica *Dr. Rip*, moment en què Alzamora ens insinua la rivalitat, mai expressada explícitament per cap dels dos amics, respecte de l'amistat amb la companya d'estudis Mercè Muntanyola, a la qual Rosselló dedicarà un famós poema que segurament va disgustar Salvador Espriu. Més endavant, ja a l'any 1934, quan Espriu ha publicat *Aspectes i Rosselló Nou poemes*, presenciem l'inici del distanciament entre els dos amics. Els fets del Sis d'Octubre d'aquest any, amb la proclamació de l'Estat català per part de Companys i el posterior empresonament del president de la Generalitat i la supressió de l'autonomia política i universitària, són interpretats de manera diferent pels dos amics. Rosselló, ara fervorosament comunista, defensa l'acció de Companys mentre que Espriu la troba absolutament forassenyada. Més endavant, l'esclat de la Guerra Civil accentuarà encara més les seves diferències. Rosselló, tot i que no participa en la guerra per culpa de la seva miopia, durà a terme una activitat frenètica de suport intel·lectual al

front, mentre que Espriu, de caràcter més temorenc, farà el servei militar en una posició acomodada a Barcelona. La sobtada malaltia de Rosselló i la seva solitària mort al sanatori del Brull, serà un episodi que Espriu necessitarà molts anys per acabar d'assimilar. Moria un jove poeta, però segurament, per aquesta mateixa circumstància, el "prosista" Espriu, que és com l'anomena Rosselló al llarg de la novel·la, començaria un gir radical en la seva literatura i acabaria esdevenint un dels més grans poetes del seu segle.

Colofó amb música

Un bon complement de la lectura de *Dos amics de vint anys*, són els capítols 3 ("El creuer pel Mediterrani"), 4 ("Rosselló-Pòrcel i els problemes amb la crítica"), 5 ("Del laberint grotesc a la guerra civil") i 6 ("La catàstrofe") de l'esmentada biografia d'Agustí Pons *Espriu transparent*. Aquí trobarem amb tot luxe de detalls la realitat de la qual Alzamora ha partit per fer-ne un magnífic text literari. També és molt oportú rellegir, o fer-ho per primer cop, si és el cas, l'homenot que Josep Pla va dedicar a Salvador Espriu, ara que s'ha reeditat una tria d'aquests extensos retrats en edició econòmica a *Dotze homenots* (labutaxaca, 2013). A més, és a les llibreries, perquè aquest curs és de lectura

obligatòria a l'assignatura de literatura catalana de batxillerat, l'antologia poètica de Bartomeu Rosselló-Pòrcel *Tempestat de flama* (Educaula62, 2012), on el lector hi trobarà una acurada selecció dels poemes més representatius de l'autor mallorquí i una extensa introducció molt útil per contextualitzar i entendre la seva poètica. Per acabar, també hem de saludar amb entusiasme l'edició del CD *Fira encesa*, que recull els deu poemes de Rosselló que Maria del Mar Bonet ha musicat al llarg de la seva carrera artística. Es tracta d'un àlbum presentat amb motiu del centenari del naixement del poeta mallorquí i que conté deu petites joies musicals cantades amb la sensibilitat i l'encert que Maria del Mar Bonet aplica sempre als seus autors més estimats.

